

91(477)(092)Кубійович

ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ ПРО ДУХОВНІСТЬ ВІР'ЯН

Володимир Грех

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів*

Стаття про визначну постать української географічної науки – Володимира Кубійовича. Він відіграв велику роль у становленні української національної географії, у т. ч. у розвитку сакрального географічного знання. Боровся за чистоту віри, добре ім'я і честь християнської Церкви, яку вважав святим місцем для отримання спасіння і прямування до блаженного життя. Наголошував на особливій ролі Церкви для виховання християнської моралі. Болісно переживав, коли вбачав гріхи як у вірян, так і в духовенстві. Не боявся говорити правду навіть служителям культу, коли констатував їхню гріховність і недбайливе виконання своїх обов'язків, або помічав, що вони порушують віками укладені канонічні і службові істини. Володів великими знаннями з географії, особливо антропогеографії. З любов'ю і нею прославив наукові досягнення України. Розкрив свій талант і красу української землі, її людський і природний потенціал. Достойно ніс віру в Бога, Господа Ісуса Христа і Пречистої Діви Марії. Безкомпромісно відстоював храми від їх покатоличення. Користувався заслуженою повагою усіх українських Церков.

Ключові слова: В. Кубійович, українська географічна наука, Церква, Українська Католицька Церква, Українська Греко-Католицька Церква, Українська Православна Церква, географ, єпархія, християнство, еміграція.

VOLODYMYR KUBIYOVYCH ABOUT THE SPIRITUALITY OF CHRISTIAN BELIEVERS

Volodymyr Hrekh

Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, Lviv

The article tells about an outstanding figure of the Ukrainian science of geography V. Kubiiovych who played a crucial role in the establishment of the Ukrainian research activity in the field disclosed in the present paper and contributed a lot to the development of sacral geography as well as cared for his own Christian morale and spirituality. He strived to fight for the purity of faith, for the good name and for the honor of the Christian Church which was considered by him to be the sacred temple for finding salvation and leading for the blessed life within it. He realized the great role of the Church and its extraordinary importance for the upbringing of the believers' Christian morale, and, therefore, suffered when he saw sins committed both by believers and the clergy. He was not afraid of telling the truth even to the ministers when he witnessed their sinful nature and careless performance of their duties, when he noticed that they violated sacred and official truths. He possessed an extraordinary knowledge, love for work, and with them he revealed the scientific achievements of Ukraine, showed the talent and the beauty of the Ukrainian land, revealed human and natural capacity for serving God, people, and the native land. He decently carried his faith in God, our Lord Jesus Christ and the Holy Virgin, whose temples he so heartily advocated for ordinary believers protecting their faith, and for this he was deservedly honoured by all Ukrainian Churches.

Key words: V. Kubiiovych, Ukrainian science of geography, Church, Ukrainian Catholic Church, Ukrainian Greek-Catholic Church, Ukrainian Orthodox Church, geographer, consistory, diocese, a Christian, emigration.

Народився Володимир Михайлович Кубійович 23 вересня 1900 року у Новому Санчі на Львівщині в українсько-польській родині. Був охрещений у греко-католицькій церкві львівського села Матієва. Роль батька була визначальною у формуванні В. Кубійовича як українця та греко-католика [5].

Як активний учасник українського національно-визвольного руху і щирий український патріот, професор В. Кубійович в середині квітня 1940 року очолив УЦК (Український Центральний Комітет) у Кракові. Був головою його до 1944 р. Праця в УЦК, а тим паче голови, в умовах війни була нелегким тягарем. Доводилося лавірувати між домаганнями німецької адміністрації та українських політичних груп. При цих великих труднощах воєнного часу

УЦК, очолюваний В. Кубійовичем, зробив дуже багато для піднесення української культури і авторитету українців. На найзахідніших українських землях (так зване Закерзоння), що були перед війною головним об'єктом посиленої колонізації, було добре скоординовано культурницьку і організаційну діяльність. Засновано українське видавництво у Кракові. Як людина віруюча в Христа, професор В. Кубійович дбав і про православних християн. У Холмі повернуто православним (УАПЦ) Собор Різдва Пресвятої Богородиці [1].

Кубійович Володимир Михайлович був географом, демографом, громадсько-політичним діячем. В 1950–70-х рр. – один з організаторів української науки на Заході, гол. ред. «Енциклопедії українознавства». З 1931 року дійсний член Наукового товариства імені Шевченка та Української вільної академії наук.

Володимир Михайлович Кубійович був ревним, побожним, помічливим і вірним християнином, бо як міг рятував від окупаційного терору людей, у тому числі євреїв. Талантом своїм та ревною працею сприяв відновленню Української Автокефальної Православної Церкви. Володимир Кубійович багато зусиль доклав для полагодження церковних справ, зокрема захищав права Православної Церкви на Холмщині й Підляшші, бо релігійна проблема для мешканців цих окраїн мала особливе значення. Польська влада необдуманно почала обмежувати свободу віросповідання православного населення, а з 1937 року почала забороняти діяльність православних церков [8, 9, 10].

«Після приходу німців українці відновили богослужіння в закритих польською владою церквах, а в Холмі була створена Православна церковна рада. 19.05.1940 року відбулася передача українцям православного собору в Холмі і зрештою відновлення діяльності Автокефальної Православної Церкви, митрополит Діонісій (Валединський) очолив Православну Церкву в Генеральному Губернаторстві (вересень 1940), а також на висвячення нових православних владик – архієпископа Іларіона (проф. Івана Огієнка) для Холмщини й Підляшшя та архієпископа Палладія (Видибіду-Руденка) для Лемківщини. На території Лемківської Апостольської Адміністрації українській греко-католицькій церкві вдалося подолати москвофільський дух з номінацією о. Олександра Малиновського генеральним вікарієм апостольського адміністратора о. Якова Медвецького» [3].

Після війни В. Кубійович замешкав у Мюнхені. Дружина Дарія стає його секретаркою, а пізніше також веде бібліотеку Наукового Товариства імені Шевченка. Дружина Дарія була від чоловіка Володимира на вісім років молодшою, в юнацькі роки входила до організації пластунів. Пласт – українська скаутська організація. Метою Пласту було сприяти всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді.

З ініціативи Володимира Кубійовича в 1948 році було створено Інститут заочного навчання в Мюнхені. У цьому ж році до структури Наукового Товариства імені Шевченка було введено створений 1947 року Інститут енциклопедії українознавства, який очолював З. Кузеля. Головними редакторами «Енциклопедії українознавства» були призначені В. Кубійович і З. Кузеля.

У 1951 році Центр європейського осередку Наукового Товариства імені Шевченка перемістився до Парижа (Франція) та розташувався в його північній околиці – Сарселі, де на кошти конгрегації Східної церкви був придбаний і реставрований старовинний будинок. У цій благородній справі посприяв апостольський адміністратор для українців у Франції владика *Іван (Бучко)*. Цього ж самого року Кубійович з Мюнхена переїхав до Сарселя і там оселився. 23 червня 1952 року на Загальних зборах Європейського Наукового Товариства імені Шевченка він був обраний головою Наукового Товариства імені Шевченка в Європі.

Як геодемограф у наукових роботах Володимир Кубійович здійснював групування населення за етнічною, мовною та віросповідною ознаками, що давало йому змогу виокремити: власне українців, українців з польською розмовною мовою, власне поляків і польських колоністів, а також «латинників» (тих, хто за походженням був українцем і перейшов у римокатолицький обряд), євреїв та ін. (переважно німців).

Попередня діяльність В. М. Кубійовича дала йому змогу активно вторгтися в церковне життя як щирому українцю, що вболівав за Край, як він називав Україну, так і в духовне життя українців, які були в еміграції. В особі останніх він вбачав найбільше збереження і розвиток всього українського. Його статті часто викликали чимале зацікавлення і дискусії: «Мої статті в «Листах до Приятелів» про українську діаспору і про її культурну політику

3-4 за 1964 рік) викликали чимале зацікавлення і дискусію, як про це свідчать листи до мене і до редакції «Листів». Зате майже промовчала справу українська діаспора – зокрема неполітична – втікає від дискусії над найбільш суттєвими проблемами діаспори, бо вони трудні і часто прикрі» [6, с. 629].

У роздумах «Ще про церковні справи» просить читачів дозволити повторити висновки статей «Листи до Приятелів»: «Без плекання духовних і культурних цінностей ми не вродовжувати нашого існування на еміграції... і допомогти Краєві. Ми робимо чимало в планках, але на невідповідному рівні... Ми втікаємо від проблем, обнижуємо наш лет. Ми чимало слово «Україна» на устах, замало в серці, а ще менше творимо для Вітчизни щось цінного... Ми самовдоволені і самі собі кадимо. Ми, старші, робимо ряд посулень, які не притягнуть молодь до українства і виплекати в ній любов і посвяту для України... Пам'ятаймо в усіх наших посуненнях, що на нас дивляться десятки мільйонів братів на чужих землях, що вони дивляться на те, що ми робимо. Пам'ятаймо, що ми для них – велика надія... Постійно думка про Край і поневолених братів може дати нам внутрішній побут до конкретних діл для України і дозволить притягнути до ідейної праці людей з наступного покоління» [6, с. 629].

Зболіваючи за духовні і культурні цінності, Володимир Кубійович порушив і церковну проблему в своїх обох статтях. У першій статті автор підкреслює нашу перевагу над іншими церквами, через наявність у нас наших національних Церков. Але тут Кубійович ставить питання, в якій мірі українські Церкви – в дійсності українські: «Якщо мова про Українську Католицьку Церкву в ЗДА, вона більше з назви, ніж по суті українська. Грішить вона зматеріалізацією, браком одуховлення. В невеликій лише мірі піддержує вона наші зболілі душі і більшість її духівництва не гріє нас, вона зимна, байдужа. Це одна з найбільш трагедій нашої діаспори. Не беремося ближче аналізувати цю проблему; частинно до неї ми може повернемось. Вона порушена в «Листах до Приятелів» кн. 11-12 за 1963 рік» [6, с. 629].

Критичні зауваження В. М. Кубійовича викликали протести. Відповідь була дана на зборі зборах Головної Управи Союзу Українців Католиків «Провидіння», що відбулися 9 і 10 квітня 1964 р. у Філадельфії (цитуються за «Америкою», ч. 77 з 22 квітня 1964 р.): «На внесок проф. Прокоповича одноголосно рішено дати належну відповідь на статтю проф. Кубійовича, що появилася в одному з українських журналів, у якій є крайнє несправедливий та безпідставний випад проти Української Католицької Церкви в ЗДА» [6, с. 630]. На ці слова Володимир Кубійович відповів, що якщо пишуть на його «крайнє несправедливий та безпідставний випад», то треба було зацитувати цей випад, або поінформувати про журнал в якому є ця стаття.

За цим рішенням «Провидіння» консисторія філадельфійської Архієпархії Української Католицької Церкви священикам розіслала листа, затитуловане «За віщо б'єш мене?», для написання ними протестів на основі даного зразка. «Перший протест був схвалений священиками Пітсбургського деканату вже 11 травня. Він кінчиться так (в скороченні): «Ваші особисті, Вп. п. Професоре, спостереження чи Ваші особисті переконання відносно нашої діаспори Української Католицької Церкви в ЗДА в ніякому разі не можуть бути і ніякому разі вони не є висловом дійсного стану річи. Тому з глибини наших сердець у сторону Вашої особи рветься питання «За віщо б'єш мене?». Слідують підпис, а в прилозі текст звернення до філадельфійської консисторії. Інші протести цього філадельфійського звернення не додавали, але були складені на його основі. Протести підписала зовсім незначна частина всіх священиків (збірні – деканальні і кілька персональних)» [6, с. 630]. Багато листів надійшло до Кубійовича від світських осіб і від священиків зі ЗДА, Канади, Європи, як анонімні так і підписані, деякі приклали еляборат філадельфійської консисторії, і ці листи були згідні з критичними думками В. М. Кубійовича. В деяких листах додано обширні матеріали про латинізаційно-асиміляційне наставлення церковної влади.

Володимир Кубійович нікому особисто не відповів, а поставив справу публічно, і закликав так поступати невдоволених його міркуваннями, представляти громадянству свої аргументи, а не доручати писати протести священикам, і тому вирішив дискутувати публічно.

Еляборат філадельфійської консисторії в своєму листі і протестуючі священники закидали Кубійовичу, що він безосновно очорнює Українську Католицьку Церкву в ЗДА; що при засудженні окремих дій церковної влади, не подає аргументів, що не знає відносин. Далі вони писали, що Українська Католицька Церква в ЗДА є щиро українською та незматеріалізованою. Володимир Михайлович відстоює себе, що в своїй критиці торкався лише загально-відомих фактів, таких як латинізації і денационалізації Української Католицької Церкви в ЗДА, і готовий далі до дискусії, а його опоненти обминають порушену ним головну проблему: діяти з погляду потреб рідного Краю.

Кубійович попереджає, що критикуючи дії проводу Української Католицької Церкви в ЗДА, він має на думці перш за все владик, зокрема філадельфійських, усіх часів, в другій черзі – деяке духовництво і найменше вірних. До Володимира Михайловича пише один із священників: «Хто винен? Вірні не винні в нічому. Під добрим проводом вони були б ще ліпші, ніж є. Священники винні на 50 відсотків, бо ніким не виховані; вони не знають, не люблять її (тобто України й Української Католицької Церкви – В. К.), і вони, коли б мали провід і даний план праці, зробили б свою роботу, бо ж це діти наших добрих батьків. Вина і то в 100 відсотків проводу... Молоді тутешні єпископи – люди доброї волі зробили би все, якби мали добрий примір, згоду, спільний план, а того всього бракує і тому наша Церква з такими великими можливостями гине» [6, с. 631].

Щодо своїх критичних зауважень Кубійович відзначає, що це не «нагінка на Українську Католицьку Церкву», як пише звернення консисторії. В. М. Кубійович обізнаний з життям Церкви, її догматичними особливостями, і віддає велику повагу і честь Церкві як інституції, бо пише дуже привильні слова: «Критика скерована не в сторону Церкви як інституції, але в сторону її тимчасових, нинішніх провідників. Вони мають і хочуть мати вплив на все життя суспільства. Таким чином критика – це не тільки право, але й обов'язок громадянина.

В цьому вже є відповідь на питання, чому я «відомий учений, автор географії, редактор Енциклопедії» посмів критикувати Українську Католицьку Церкву в ЗДА. Вважаю обов'язком науковця-громадянина порушувати найсуттєвіші, хоч і як болючі проблеми нашого життя, безпристрасно розглядати факти, відслонювати самокадильні завіси, які собі творимо» [6, с. 631].

Філадельфійська консисторія у зверненні до священників закидали Кубійовичу, що він не знає історії й сучасного стану Української Католицької Церкви в ЗДА, і що його характеристика основана на фальшивих інформаціях. «Моя відповідь: знання Української Католицької Церкви в ЗДА черпаю з літератури, з лектури преси, зокрема з української католицької, із власних спостережень під час довших побутів в Америці, із розмов із владиками, численними священниками, католицькими діячами (зокрема тими, що працювали під керівництвом Митрополита Андрея в Краю), сотнями суспільних діячів і т. зв. Сірих громадян, з проповідей у наших церквах. Моє знання, вже після написання статей, значно поглибили інформації, які прислали мені різні громадяни» [6, с. 632].

Кубійович у цій статті пише і про доброзичливців, які гадають, що він свої статті писав під хвилевим враженням, або може внаслідок деяких невдач під час подорожей по ЗДА. Статті, а також його міркування про церковні справи, вияснив він, написані після основних роздумів. «Принципові думки статей були висловлені в моїй доповіді під час «Студійних Днів», що їх у жовтні 1963 р. влаштував Український Християнський Рух в околиці Риму. Ці думки були повторені на прилюдній доповіді в Парижі. До речі, мої міркування, також у дискусіях, не викликали протестів. Саме заслуга таких конференцій, які влаштував під час другої сесії Собору в Римі проф. Володимир Янів, у тому, що вони дозволяють на обмін думок між владиками, духовенством і мирянами. Шкода, що українські католицькі владики в ЗДА обминають такі можливості» [6, с. 632].

Провідною думкою статей В. М. Кубійовича було, що українська діаспора у своїй праці повинна керуватися насамперед потребами Краю. І в цій справі, вважав Кубійович, відповідальність лежить на Українській Католицькій Церкві, зокрема в ЗДА, що є наймогутнішою організацією. Він говорив, що в Краю наша Церква зруйнована, владики знищені, а ті що залишилися, загнані в катакомби. Кубійович пише про Вільний Світ, той де він живе і Українська Католицька Церква в ЗДА і всі її віруючі, і дана Церква має змогу щоб себе

шкрити, свої цінності поглибити Східної Церкви, внести вклад у Вселенську Церкву, підготувати і виховувати кадри і місіонерів, щоб у потрібний час їх передати Рідному Краєві.

ЗДА та Канада дали можливість вірним разом з нечисленними священиками, що прибули зразу за ними, утворитися першим українським церковним громадам, а не те, що автор філадельфійського еляборату ніби під проводом єпископів, бо їх тоді ще не було. Священики ставали громадськими діячами і допомагали створювати самопомогові організації, школи, пресу. Для греко-католиків в ЗДА і Канаді організувалася окрема церква, що мала охороняти їх перед денаціоналізацією, щоб вони не поглинулися чужими Церквами: латинською та православною – російською. «У Канаді перший греко-католицький владика не зумів поставити табу латинізації, яка вже закорінилася серед частини греко-католицьких парохій і священиків (частково неукраїнців). Боротьба з латинізацією й матеріальні справи (переписування майна на єпископа) були головними причинами відходу частини вірних, в тому числі більшості інтелігенції, від греко-католицької Церкви та заснування Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Це мало і деякий позитивний вплив на Греко-Католицьку Церкву: вона мусіла припинити латинізацію і денаціоналізацію» [6, с. 633].

Події в Греко-Католицькій Церкві у ЗДА відбувалися дещо інакше, і владика *Богачевський* застав її в розладі. В середовищі деяких місцевих українських провідників ширився примітивний антиклерикалізм. «Єпископ Богачевський доволі швидко опанував анархію, змінив дисципліну серед духівництва, розбудував сітку парохій, церков, католицьких шкіл, організував економічну базу єпархій. Але разом із цим єпископ Богачевський заводив латинізацію і мовну англінізацію нашої Церкви і пов'язаних із нею установ, зокрема шкіл. Він, сам автократичної вдачі, вимагав від вірних і від священиків мовчазного послуху, з думкою громадянства не числився і жив у повному відокремленні від потреб і бажань суспільства. До громадської праці священика ставився з нехиттю, а мірою вартості священика були послух і здібність, збирати якнайбільше грошей» [6, с. 633]. Молоді священики, що були народжені в Америці, виховані в чужих богословських закладах, не знали історії і суті Рідної Церкви і народу, на них дивилися з легковажністю і стали священиками-асиміляторами, на яких американські владика спираються.

Нова еміграція і нові священики, що приїхали, сповільнили на деякий час латинізацію й асиміляцію Української Православної Церкви. «Але владика Богачевський змарнував духовний капітал, яким була нова еміграція, вихована переважно під впливом Митрополита Шептицького, вірна Церкві, прив'язана до духовенства. А нова еміграція розчарувалася, коли зустрінула в Церкві і в парохіяльних школах чужу мову і чужого духа. Так само не використали як слід американські владика, в протилежності до владик у Канаді, заслужених священиків-громадян, які прибули з Краю» [6, с. 633].

Хоча уживаючи інші методи, новий філадельфійський владика-митрополит іде слідами свого попередника. «Далі проводиться латинізація (м. ін. скасування юліанського календаря) і асиміляція (про т. зв. українські католицькі школи див. «Листи» кн. 3–4, 1964, ст. 7). Священничий доріст виховується без знання минулого нашої Церкви і народу, а то навіть у комплексі їх меншовартості (див. «Листи», там же, ст. 12–13). Про плекання української богословської думки нема що й згадувати. Нехтується голос мирян (в справі зміни календаря, будова катедри в Філадельфії, батьківських комітетів при школах). Велика, якщо не головна увага звернена на збирання фондів, які не раз ідуть на коштовні ікони, іноді зайві будівлі. Над зібраним грошем немає громадського контролю. Прикладом цього може бути будова катедри в Філадельфії. Її будують за гроші громадянства, але думки громадянства не беруть до уваги. Українських мистців не притягають до співпраці. А вже просто жахливе враження роблять статті Комітету будови катедри в органі філадельфійського владика, в «Шляху». Статті витримані в ненависницькому тоні, і то недовго після смерті Папи Івана 23-го, – Папи любові!» [6, с. 634].

Володимир Михайлович Кубійович вивчав церковне питання, заглиблювався в нього, старався зрозуміти його життя, і став орієнтуватися в духовному напрямку Церкви. Кубійович спостерігає, що все це проходить тоді, коли відбувається а Римі Собор, на якому дебатують і надають мирянам більшу участь у житті Церкви, і в літургію вводять частково рідну мову та особливості окремих народів; коли все більше надають признання старшій

вітці Церкви – Східної. «Діється це в часі, коли Рим дав Українській Католицькій Церкві в діаспорі більше десятка владик, щоб зміцнити цю вітку і допомогти їй виховати кадри, які зможуть працювати на рідних землях. Як глум звучить молитва за об'єднання наших Церков, коли одночасно поглиблюються різниці між ними. Величаємо діла Митрополита Андрея, який репрезентував візантійський напрямок у нашій Церкві і багато зробив для зближення обох українських Церков, але діями віддаляємо їх одну від одної. Нещодавно святкували ми 70-ліття його наслідника, Митрополита *Сліного*. Може, краще було вшанувати цей ювілей ділом – відновленням праці його життя: Греко-Католицької Богословської Академії! І коли він найшовся серед нас, може, треба було допомогти йому, глибокому вченому, створити науково-учбовий український центр у Римі!» [6, с. 634–635].

Професор Кубійович вказує, що Українська Католицька Церква не продовжує славних традицій нашої Східної Церкви, традиції синтезу східного та західного християнства, і що вона не використовує можливостей, що дає їй Рим і не допомагає Краєві. Вона, говорить далі Кубійович, викликає в душах вірних, що віддані і Церкві, і Україні видимий конфлікт, котрий породжує відхід одних до латинської Церкви, інших до Української Православної, а третіх – релігійної байдужості. «Цих фактів не змінять патріотичні промови і самохвальба в залежній пресі. Цих фактів не може змінити і посилення на харитативні дії Церкви. Це одна з ясніших сторінок її діяльності в сумні роки українського скитальства. Але ці справді добрі діла ще не дають розгрішення за всі провини минулі і, на жаль, повторювані в наші дні» [6, с. 634–635].

У ЗДА за стан Української Католицької Церкви відповідають також і миряни, що часом від страху, деколи ради вигоди, або втомлені працею здобуваючи хліб насущний, байдужі до долі своєї Церкви, а також до школи, в якій навчаються їхні діти.

Митрополит *Германюк*, на крайовому з'їзді українських католицьких організацій у Вінніпезі, висловив гостру догану тим, що «побігли за чужим возом» і опинилися у латинських церквах. Правильно виголосив митрополит: «що деякі українці страждають від хворобливого комплексу меншовартості, тоді коли ми, з нашою культурою і чудовим обрядом, вносимо багато цінного Канаді. Правильно говорив він, що зрада рідного народу – це злочин так, як і зрада рідної Церкви. До цього треба додати, що перехід до латинських церков в ЗДА далеко частіший, ніж у Канаді, і що вступом до такого переходу є таки латинізація Української Католицької Церкви» [6, с. 634–635].

Володимир Михайлович Кубійович торкається питання позитивної праці тодішніх Чинів, що незалежні від владик. Василіяни на науково-виховному відтинку, із своїм протоархімандритом о. доктором *А. Великим* на чолі, організували науково-видавничий осередок у Римі. Кубійович пише також про редемптористів, які видають єдиний український католицький богословський журнал «Логос», а селезіани в Римі ведуть єдину середню школу статусу крайової гімназії, що володіє справжнім українським змістом. Між усім цим, на еміграції відчувається потреба відновити діяльність чину Студитів, – пише професор Кубійович, – щоб можна було плекати старі візантійські традиції нашої Церкви.

«Почалася третя сесія Римського Собору. З'їхалися наші католицькі владика. Вони відбуватимуть і свої, окремі конференції. Громадянство пильно слідкує за працею владик (див. статті о. д-ра *І. Гриньоха* в «Сучасності») і зв'язує надії з цими конференціями. Українська Католицька Церква не становить єдності, не має одного проводу. Дії наших владик і Чинів не скоординовані. Тим більша потреба і вага цих конференцій. Трагічне становище наших Церков вимагає від них стислішої співпраці і дій. Такі проблеми, як методи душпастирської праці в діаспорі, створення сильної науково-учбової установи, яка розвивала б українську богословську думку і виховала б священничий доріст, – можна розв'язати тільки шляхом координації дії владик і Чинів. І тільки шляхом щирої співпраці з мирянами, які дорожать своєю Церквою. Але цю співпрацю розуміємо не як сліпий послух, не як підлесливі кадильні похвали, не як залякане мовчання, але як одверті слова хоч би прикрої правди і як готовність до співдії в ім'я духовного відродження Церкви, її організаційного скріплення, в ім'я її майбуття» [6, с. 636].

В постскрипті професор Кубійович звертається до читачів, щоб дозволили повернутися ще до акції протестів, котрі організувала консисторія філадельфійської архідієцезії.

Далі В. М. Кубійович пише: «Дякую всім – священникам і світським особам, які правильно зрозуміли мої статті і їх заміри.

Співчуваю тим, що були примушені дати свій підпис проти свого переконання» [6, с. 636].

Кубійович В. М. подає деякі частини еляборату консисторії і протестів для інформації, документи часу, які є наступними. В елябораті написано, що проф. др. В. Кубійович вважає, що «найбільшою трагедією діаспори» є те, що вірні нашої Церкви і її духівництво втрачають Церкви, школи, семінарії та дома старців і сиріт, що вдержують пресу і видавництва, а слабо піддержують установи й цілі загального характеру (цього в статті не було – прим. В. К.). Ми опрокинули таке кривдяче твердження п. Проф. В. Кубійовича та додамо, що для діаспори трагедією радше є те, що в нашому суспільстві знову від верхів починає панувати духом лібералізму, радикалізму і соціалізму, які колись на Рідних Землях поклали під нинішній комунізм. Цього роду нагінка на Українську Католицьку Церкву в США проявляє свою ворожість під претекстом ложних закидів ...» [6, с. 636–637].

В подальшому еляборат повідомляє, що трагедією вважає радше консисторія те, що редактор *М. Шлемкевич*, що був колись гімназійним професором, людина освічена, розміщує у своєму журналі «Листи до приятелів» статті, які радніше розбивають суспільство, як з'єднують приятелів, та ще й може чинять знамениту прислугу місцевим і позамісцевим ворогам нашого народу й Української Католицької Церкви. Такі чи інші писання у попередніх числах «Листів до приятелів», вказує далі матеріал еляборату, не можуть бути виховним чинником для читачів і не будуть навчати шанувати авторитету, чи любити свою Церкву, а навпаки розбурхують уми вірних роз'єднанням, а не поєднанням у нашій суспільності.

В елябораті також сказано, що наша Українська Католицька Церква в США вже пережила подібні наклепи і підбурювання умів вірних. Вказують також, що при Божій допомозі вона витримала всі удари, і що мають в Бозі надію, що й найновіші удари витримає, від кого вони не походили б. Про це вони моляться в Господній Молитві «Отче Наш»: «Ізбави нас от лукавого».

Закінчення протесту Деканального Соборчика в Йонгстан (штат Огайо), подає декан о. Монсініоре *Гресько*: «З того огляду такий неправдивий, кривдячий і клеветний осуд Української Католицької Церкви в США є гідний радше ворога українського народу й Української Католицької Церкви, ніж об'єктивного професора й науковця.

Проте ми, нижчепідписані, вимагаємо від автора статті, щоб він відкликав публічно й офіційно ті свої невмісні й неправдиві закиди і щоб дав Українській Католицькій Церкві в США повну сатисфакцію» [6, с. 637].

Професор Кубійович з приводу протесту Деканального Соборчика, говорить, що Монс. Гресько, декан у Клівленді, вживає найбільше з усіх прикметників – «клеветний», «неправдивий», «кривдячий» під його адресою. І закликає, хай парохіяни о. Монс. судять, хто правий.

У постскриптумі подається також закінчення листа священників Скрантонського деканату (декан о. *Б. Іжик*, серед підписаних священників двох з титулами докторів – о. *І. Біланч* і о. *С. Гриньох*):

«...За часів нашої старої еміграції ми тут мали багато «культурних працівників з-під прапора *Драгоманова*, (якого Ви так обожаєте і приписуєте великі заслуги, і зачисляєте його до творців духових цінностей), які своєю культурною працею тільки розбивали наш народ і з їх культурою духа лишився тільки болючий спомин. І по цій війні немало таких «культурних» працівників приїхало до США, і вони теж зачали свою «культурну працю» від критикування нашої Церкви, її Архипастирів і духовенства.

Один з наших священників запитав у Нью-Йорку одного професора, члена Наукового Товариства ім. Шевченка про його погляд на цю Вашу статтю. Цей Ваш колега дослівно сказав так: «Кубійович має масло на голові». Що він хотів тим сказати, не беремося цього аналізувати...

...Ми думаємо, що коли Ви в «Українській Енциклопедії» під гаслом: «Українська Католицька Церква в діаспорі» передрукуєте те все, що Ви про неї писали в «Листах до Приятелів», то Хрущов заплатить Вам всі кошти друку і видання.

Ми священники Української Католицької Церкви Скрантонського Деканату, осуджуємо цю Вашу критику як кривдячу, нечесну, шкідливу та негідну для Професора Наукової Установи» [6, с. 637].

Як вірний християнин, як українець В. М. Кубійович всім серцем переживає за Край, за свої Українські Церкви, яким допомагав, яким радив, яких захищав, і вимагав від владик і священників вірного і чесного служіння Україні і Церквам в діаспорі, де вони проживали, а також йому не байдужа, якою була, є і буде Церква в Україні.

Висновки. Стаття знайомить з достойним внеском видатного географа, надзвичайно талановитого професора В. М. Кубійовича в релігійне і церковне життя українських Церков. Показано його вагомий вклад у збереженні храмів, сприянні відновленню Української Автокефальної Православної Церкви, зокрема захистив права Православної Церкви на Холмщині й Підляшші.

Болісно переживав за стан справ і молитви Української Католицької Церкви та Української Греко-Католицької Церкви в діаспорі; вказував на стан справ, котрі необхідно виконати, щоб Церкви жили спасенним і освяченим життям. У своєму житті читав і писав про релігійність та духовність віруючих християн, подавав свої практичні поради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кубійович Володимир Михайлович // Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [uk.wikipedia.org > wiki](http://uk.wikipedia.org/wiki). (дата звертання 4 вересня 2020).
2. Кубійович Володимир Михайлович. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: history.org.ua (дата звертання 4 вересня 2020).
3. Кубійович Володимир. Енциклопедія українознавства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [litopys.org.ua > encysl > eui002](http://litopys.org.ua/encysl/eui002) (дата звертання 7 вересня 2020); *Кубійович В., Кулицький М.* Адміністративна карта Галичини зі спеціальним узглядненням адміністративного поділу греко-католицьких Епархій. Мірило 1 : 600 000. – Львів, 1974.
4. *Кубійович Володимир*. Том I. Наукові праці / Володимир Кубійович // Упорядкування і вступна стаття проф. Олега Шаблія. – Париж; Львів : Фенікс, Українська академія друкарства, 1996. – 1024 с. Рис. – 59. Фото – 23.
5. *Кубійович Володимир*. Т. II. Мемуари. Роздуми. Вибрані листи / Володимир Кубійович // Упорядкування проф. Олега Шаблія. – Париж; Львів : Фенікс, Українська академія друкарства, 2000. – 1024 с.
6. Про Пласт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.plast.org.ua (дата звертання 4 вересня 2020).
7. *Шаблій О. І.* Сакральная география: становление и проблемы развития / О. И. Шаблій, А. И. Висьтак // Тез. докл. «Проблемы территориальной организации общества». – Пермь, 1993.
8. *Шаблій О. І.* Географія релігії / О. І. Шаблій // Соціально-економічна географія України. – Львів : Світ, 1994. – С. 457–474.
9. *Шевчук Л. Т.* Сакральна географія: Навчальний посібник / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1999. – 160 с.